

OM NOPA

NOPA, norsk forening for komponister og tekstforfattere, er en interesseorganisasjon for opphavere til musikkverk. Foreningen arbeider for å fremme og ivareta medlemmenes kunstneriske og økonomiske interesser. NOPA har per desember 2024 om lag 1650 medlemmer og 600 tilknyttede (musikkskapere i etableringsfasen av sin karriere), som skaper musikk på alle språk og i alle sjangre. Det finnes få, om noen, ansettelsesforhold for denne kunstnergruppen. Felles for NOPAs medlemmer er derfor at de skaper sin egen arbeidsplass, de fleste som selvstendig næringsdrivende. NOPA er hovedsakelig finansiert gjennom medlemskontingenter og kulturelle midler fra TONO.

INNLEDNING

NOPA har gjennom det siste året møtt Musikkutvalget i ganske mange sammenhenger, og har blant annet fått gleden av å være med i innspillsmøter om rettigheter, kulturmons og kunstig intelligens. Noe av det som står i dette innspillet er derfor kjent for utvalget, men vi vil her utdype. Vi vedlegger også rapporten «Opplysningskontoret for norsk musikk», som var utarbeidet av konsultantselskapet Longyear United.

Innspillet er firedelt med kapitlene: Rammevilkår, Norskandel, Virkemiddelapparatet og NOPAs arbeid med mangfold og likestilling. Vi håper utvalget tar seg tid til å lese innspillet i sin helhet, men har gjort dette sammendraget ved hjelp av kunstig intelligens:

Del 1 rammevilkår sammendrag

Rammevilkår og opphavsrett: Opphavsrett er avgjørende for at skapere av musikk og tekst kan få inntekt. TONO er en sentral inntektskilde for norske musikkskapere, og en sterk åndsverklov er nødvendig for å opprettholde muligheten til å leve av skapende arbeid.

Utfordringer mot opphavsretten: Teknologiselskaper utfordrer opphavsretten, blant annet ved web-scraping og bruk av beskyttet materiale uten avtale. EU har forsøkt å styrke rettighetshavernes posisjon gjennom DSM-direktivet, men to artikler som åpner for tekst- og datautvinning kan undergrave dette.

KI og musikk: Generativ KI skaper juridiske og økonomiske utfordringer. Det forventes at KI-generert musikk vil dominere visse områder, noe som kan føre til betydelig inntektstap for musikkskapere. En rettfærdig og praktisk gjennomførbar reservasjonsrett og lisensieringsmodeller for bruk av data er nødvendig.

Norsk implementering av DSM: Det norske lovverket gir i dag sterkere vern mot uautorisert bruk enn DSM-direktivet, som kan svekke norske opphaveres rettigheter ved implementering.

Andre utfordringer: Fribruksbestemmelser i åndsverkloven, som tillater vederlagsfri bruk av musikk i undervisning og religiøse seremonier, oppleves som urimelige. Merverdiavgift

på TONO-vederlag er også en pågående utfordring, med risiko for økte kostnader for musikkskapere.

Veien videre: NOPA arbeider for å styrke opphavsretten, sikre rettferdig kompensasjon og håndtere utfordringene som generativ KI og endringer i lovverk fører med seg.

Del 2 norskandel sammendrag

NOPA fremhever at en sterk åndsverklov er avgjørende for at musikkskapere skal kunne leve av sitt arbeid. TONO er en viktig inntektskilde for mange norske opphavere. Opphavsretten utfordres imidlertid av teknologiselskapenes praksis, piratkopiering og generativ kunstig intelligens (KI), som bruker opphavsrettsbeskyttet materiale uten samtykke. EU har forsøkt å styrke rettighetshavere med DSM-direktivet og AI Act, men implementeringen av førstnevnte har også utilsiktede konsekvenser, særlig knyttet til bruk av treningsdata for KI.

NOPA peker på risikoen for betydelige inntektstap for musikkskapere som følge av KI-generert musikk, samt viktigheten av reservasjonsrett mot bruk av materiale til KI-trening. Foreningen ønsker bedre lisensieringsordninger og mener at gjeldende fribruksbestemmelser og avgiftssystemer bør endres for å sikre rettferdig kompensasjon for opphavere.

Del 3 virkemiddelapparatet sammendrag

Den norske musikkbransjen kan benytte seg av både kulturspesifikke og generelle næringslivsordninger, men NOPA peker på at populærmusikkfeltet ofte faller mellom to stoler. Populærmusikk oppfattes ofte som verken kunstnerisk nok for Kulturrådet eller kommersielt nok for Innovasjon Norge. Dette fører til systematiske forskjeller i tildelinger.

NOPA viser til at statlige støtteordninger, som Norsk kulturfond og Statens kunstnerstipend, er skjevt fordelt. Eksempelvis fikk populærmusikk betydelig lavere tildelingsprosent og midler enn kunstmusikk i perioden 2018–2024. Samtidig har det vært få tiltak for å styrke kreative næringer, til tross for politiske mål om mangfold og bærekraftig vekst. NOPA etterlyser økt anerkjennelse av populærmusikk i virkemiddelapparatet og bedre samordning mellom kultur- og næringspolitiske myndigheter.

Del 4 NOPAs arbeid med likestilling og mangfold

NOPA har utvidet sitt likestillingsarbeid til å omfatte et bredere mangfoldsperspektiv, med fokus på å skape en representativ og inkluderende organisasjon. Dette innebærer rekruttering av mangfold i erfaringer, kulturer, sjangre, alder, kjønn, etnisitet med mer. NOPA har laget en mangfoldsdefinisjon, som legges til grunn i alt av arbeid som gjøres i organisasjonen og guider oss i arbeidet med tilskudd, stipend og kompetanseutvikling.

Internt har NOPA sertifisert ledere i mangfoldsledelse, oppdatert etiske retningslinjer og vedtekter, og implementert tiltak som seniorstipender og en digital håndbok for tillitsvalgte. Eksternt har NOPA støttet initiativer som workshops for underrepresenterte

grupper og flerkulturelle prosjekter. NOPA har også bidratt til veiledere og kurs for mangfoldsarbeid i kulturlivet.

NOPA foreslår tiltak som bedre statistikk om mangfold i musikkfeltet, lik tilgang til tilskuddsordninger, og forbedret vern mot trakassering for frilansere. Dette arbeidet er en del av en bredere innsats for å fremme likestilling og mangfold i norsk kulturliv.

1. RAMMEVILKÅR

Opphavsretten gjør at skapere av musikk og tekst til musikkverk får betalt når musikken vår spilles. Det aller viktigste rammevilkåret er derfor åndsverkloven. For de fleste låtskrivere, komponister og tekstforfattere er TONO den viktigste inntektskilden. 96,5% av respondentene i NOPAs medlemsundersøkelse 2024 oppga at de fikk inntekt gjennom TONO. 43,6% oppga å ha mottatt honorar for å skrive musikk (bestillingsverk, reklame etc). En fortsatt sterk åndsverklov er essensielt for at det skal være mulig å kunne leve av å skape musikk og tekst til musikk også i framtiden. NOPA mener også at et konkurransedyktig TONO er en viktig forutsetning for norske opphavere.

OPPHAVSRETTE utfordres

Fra slutten av 90-tallet har vi sett at opphavsretten settes under større press enn på lenge. Først gjennom piratkopiering, deretter gjennom manglende betalingsvilje fra de store teknologiselskapene, som oftest med adresse i California eller Kina. Rettigheter som opphavere har tatt som en selvfølge i flere hundre år, utfordres i stor grad, og det er ikke bare de minste aktørene som er truet. Selv Universal Music Group, som alene står for om lag en tredjedel av musikkomsetningen i verden, har uttrykt at årets forhandlinger med Bytedance var ekstremt krevende. Forhandlingene endte som kjent med brudd og en to måneders «take down» av alt Universal-repertoar fra TikTok våren 2024.

Den eneste store motkraften til en stadig kraftigere «skvis» fra teknologiselskapene har vært EU, som inntil nylig i stor grad har stilt seg på rettighetshavernes side. DSM-direktivet (Digital Single Market Directive) ble skrevet for å styrke rettighetshavernes forhandlingsposisjon i møte med store plattformtjenester, i særdeleshet fra Google/Alphabet (Youtube) og Meta (Facebook, Instagram, Whatsapp). Rapporter fra europeiske land som har hatt DSM noen år, sier at direktivet virker, og at rettighetshavere nå får bedre betalt fra for eksempel YouTube. NOPA har derfor lenge ivret for implementering av DSM, som etter planen skal skje første halvår 2025.

MASKINER SOM SKRIVER MUSIKK

30. november 2022 gjorde OpenAI språkmodellen ChatGPT tilgjengelig for allmenheten. Dette ble det store gjennombruddet for generativ KI, og det ble klart for de fleste at det nå bare var et tidsspørsmål før vi så tilsvarende verktøy for alle medietyper, inkludert musikk. En forutsetning for gode KI-modeller er imidlertid gode treningsdata, og det ble også klart tidlig at det ville komme mange juridiske dragkamper om rettighetene til disse.

Teknologiselskapene oppgir sjelden hvordan de skaffer seg sine data, men det er all grunn til å tro at dette som regel skjer gjennom såkalt «web-scraping»: å «skrape» eller «støvsuge» internett for alt som finnes åpent tilgjengelig av en viss datatype. Alt som ligger på internett er imidlertid på ingen måte fritt frem å benytte, snarere tvert om: Mye av innholdet er beskyttet av både opphavsrett og andre typer vern.

Rettighetshavere møter imidlertid mange utfordringer på dette punktet. Den største er at eksisterende lovverk i liten grad er skrevet med tanke på teknologien vi møter nå. Hvorvidt ulike åndsverklovverk verden over står seg i forhold til intensjonene lovmakerne har hatt – å beskytte rettighetshavernes interesser – vil vi få svar på i årene som kommer. En rekke søksmål relatert til KI og treningsdata er allerede tatt ut, eller er i emning.

DSM-DIREKTIVET

Som allerede nevnt innførte EU sitt DSM-direktiv for å styrke rettighetshaverne i møtet med teknologiselskapene. Direktivet er likevel et godt eksempel på de mange lovverkene som får utilsiktede konsekvenser i møtet med ny teknologi, til tross for at det bare er drøyt fem år siden det var endelig vedtatt i alle EUs organer.

Problemet er to artikler (3 og 4) som åpner for såkalt tekst- og datautvinning. Da direktivteksten ble til, er det grunn til å tro at EUs politikere og byråkrater la til grunn at tekst- og datautvinning i hovedsak dreide seg om å dra ut statistikker fra sosiale medier etc. I dag påberoper tilvirkere av generativ KI seg unntak fra opphavsretten for disse artiklene, og det later til at de fleste anerkjenner at direktivet faktisk gir KI-selskapene denne rettigheten. Begge artikler er dog problematiske.

Artikkel 3 gir fritak for bruk til forskningsformål. Det betyr at akademika kan påberope seg fritak, og skrape som de vil. Men etter rettighetshavernes syn må da enhver modell som trenes under artikkel 3 «kastes» når forskningsprosjektet er over. For hvis vi skal tro teknologiselskapene, er det i dag ikke mulig å «avtrenne» en KI-modell. Data og kunnskap som er puttet inn, er ikke mulig å ta ut – uten å starte forfra igjen. Siden mange kommersielle tjenester i dag startet i akademiske miljøer, er dette problematisk.

Artikkel 4 åpner for at alle kan skrape nettet, forutsatt at rettighetshavere har mulighet for å reservere seg. Reservasjonen skal være gjort i et maskinlesbart format, og et slikt metadata-format er ikke definert. Et problem for musikkverk er også at selv om det finnes en internasjonal kode – ISWC (International Standard Musical Work Code) – som kan legges inn i en utgivelse, vil ikke denne koden være på plass hvis verket spilles inn i en cover-versjon. Det jobbes med teknologier for å gjenkjenne verk, men i dag er dette umulig å gjøre på tilfredsstillende måte. Reservasjonsretten blir derfor av flere grunner kun teoretisk.

NORSK IMPLEMENTERING AV DSM

Det er konsensus om at det å sammenstille datasett for trening av KI-modeller er det som i lovverket kalles eksemplarframstilling. Åndsverkloven fra 2018 gir derfor opphaverne vern mot skraping, og det er sterkt betenkelig at innføringen av DSM-direktivet vil gi norske opphavere svakere vern, og med det dårligere forhandlingskort, når direktivet er implementert – sannsynligvis allerede i 2025.

Norske myndigheter står også ovenfor et komplekst problem, fordi artikkel 3 og 4 ikke oppfyller den konvensjonsfestede «tretrinnsstesten», som blant annet er nedfelt i Bernkonvensjonen art. 9 (2). Denne regelen stiller som grunnleggende forutsetning for inngrep i opphavsretten at det kun skjer i begrenset og konkret angitte tilfeller, og at det ikke i urimelig grad går ut over opphaverens egen utnyttelse av sin opphavsrett. Norge må derfor enten bryte med et EU-direktiv, som så vidt oss bekjent ikke har hendt før. *Eller* bryte Bern-konvensjonen og med det vår egen utredningsinstruks.

AI ACT

EU annonserte tidlig sin «AI Act», verdens første regulering av KI. Det var store forhåpninger til forordningen, der opphavsrett på et stadium ifølge vår kjennskap var inne. Slik ble det ikke, etter effektiv lobbyering fra store amerikanske og kinesiske teknologiselskaper.

I NOPAs europeiske paraplyorganisasjon ECSA (European Composer and Songwriter Alliance) frykter man at AI Act markerte et skille. EU har tidligere vært kjent for å i stor grad stå på rettighetshavernes side. Det forventes imidlertid at teknologiselskapene vil være de økonomiske driverne i årene som kommer, og Europa er redd for å sakke akterut i forhold til USA og Kina. Særlig etter at Kina og Japan har vedtatt svært «teknologivennlige» åndsverklover (et riktignere uttrykk er kanskje «rettighetshaver-fiendtlig»).

Dette antas også å være en del av grunnen til at artikkel 3 og 4 ikke endres. Teknologiselskapene har vokst seg enda større og mektigere siden 2019, og dersom direktivet åpnes blir det omkamper på *alle* artikler, ikke bare 3 og 4. Mange – også i musikkbransjen – frykter derfor et dårligere direktiv, om det først kommer opp til behandling.

Et lyspunkt i dette er kravet om transparens på treningsdata som AI Act kommer med, selv om det stadig er uklart hvor «finmasket» dette kravet blir. Å med sikkerhet vite *hvilke* data som er brukt, er viktig.

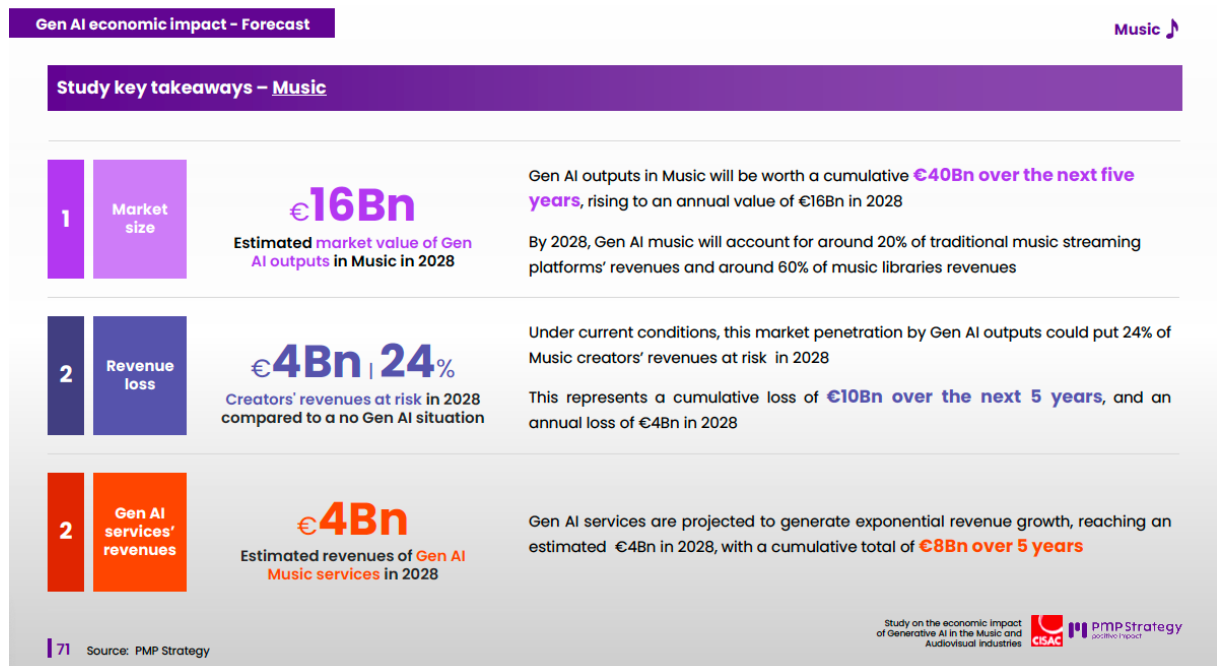
CISAC-STUDIE

I desember 2024 lanserte CISAC rapporten «Study on the economic impact of Generative AI in the Music and Audiovisual industries»¹. Ifølge beregninger gjort av PMP Strategy for CISAC vil 20% av musikken vi lytter til i strømmeplassformer i 2028 være laget av generativ KI, typisk i Spotifys «Mood-lister». For såkalt bibliotekmusikk, som gjerne benyttes mye i audiovisuelle produksjoner, antas andelen laget av generativ KI rundt 60%. NOPA tror dette er et konservativt anslag, og at andelen KI-musikk kan bli enda høyere om fem år. Netflix har for eksempel uttalt at all musikk til dokumentar og reality skal være KI-generert fra 2026.

PMP Strategy anslår at musikkscapere vil tape 10 milliarder USD over de neste fem årene på grunn av KI-generert musikk. Samtidig er estimatet at KI-selskapene over samme

¹ <https://www.cisac.org/Newsroom/news-releases/global-economic-study-shows-human-creators-future-risk-generative-ai>

periode vil tjene 8 milliarder USD. Uavhengig av treffsikkerheten i analysen, hefter det liten tvil om at musikkscapere vil tape inntekter og at arbeidsplasser blir erstattet av KI.

Hovedfunn: Revenue loss for musikk i rapporten «Study on the economic impact of Generative AI in the Music and Audiovisual industries»

RESERVASJONSRETTE

Om årsaken er av kunstnerisk eller økonomisk karakter, burde det være en selvsagt rettighet for alle opphavere å kunne reservere seg mot at ens materiale blir brukt til KI-trening. For å komme i en posisjon der man faktisk *kan* forhandle om en lisensiering, er også en reell og praktisk reservasjonsrett helt nødvendig. I motsatt fall, i en situasjon der big tech tillates å forsyne seg fritt (som egentlig er praksis i skrivende stund), er det vanskelig å gjennomføre en forhandling som kan kalles rettfærdig.

NOPA tror, tross alle utfordringer, at rettighetssiden på et tidspunkt kommer seg dithen at man faktisk lisensierer data på input-siden. Selv om dagens lovverk kanskje ikke står seg i de mange søksmålene som er i emning, hefter det liten tvil om at *intensjonen* bak loverkene er å ivareta rettighetshaverne. NOPA vil i spenning følge søksmålet GEMA (Tysklands TONO) tok ut mot OpenAI i november. GEMA har ved hjelp av enkle ledetråder avdekket at ChatGPT er trent på tyske sangtekster som GEMA forvalter rettighetene til, og OpenAI har ikke inngått noen avtale om bruk av disse tekstene. Tyskland har implementert DSM-direktivet for flere år siden, så dette blir en prøve på hvordan lovverket blir tolket av rettsapparatet.

LISENSIERING?

Hvis man kommer til at det skal lisensieres, er det viktig at slike avtaler utformes riktig. Det er grunn til å anta at det vil komme svært mange KI-initiativer, men også at svært få av disse lykkes. Høyst sannsynlig vil det være noen svært få selskaper som tar hele gevinsten. Det er derfor viktig at lisensiering tar høyde for dette, og at man får med seg den økonomiske gevinsten hos «vinnerne» i markedet.

Da kringkasting og fysiske lydbærere så dagens lys, ble opphavsretten delt i to: fremføring og mekaniske rettigheter. På rettighetssiden har det vært snakket om at noe lignende kan skje nå. Vi ser for oss en to-komponents-løsning, der en del av lisensieringen er for tilgjengeliggjøring av treningsdata. Kanskje i form av et årlig engangsbeløp, omtrent som en synkronisering. Del to skjer som en andel av omsetningen som skapes, enten fra salg av produkt – eller abonnementer til brukere av tjenesten.

Professor Daniel J. Gervais ved Vendrbilt Law School, har skrevet et white paper for CIAM (Council of International Music Creators): «The Remuneration Of Music Creators for the Use of Their Works by Generative AI»². Her argumenterer han for at opphavsretten står seg gjennom KI-modellene, selv om output ikke er plagiat. Siden opphavsrett bare kan innehas av mennesker, introduserer Gervais en ide om en ny, nærstående rettighet til opphavsretten. Han viser til flere historiske paralleller der ny teknologi har gitt behov for nye rettigheter. NOPA tror dette er et spor som er verdt å forfølge. Vi er involvert i arbeidet både i CIAM og ECSA (European Composer and Songwriter Alliance), med styrerepresentasjon begge steder.

ÅNDSVERKLOVENS FRIBRUKSBESTEMMELSER

NOPA vil peke på to av åndsverklovens såkalte fribruksbestemmelser, som etter vårt syn vesentlig skader norske komponister og tekstforfattere, og som derfor bør endres. Etter åndsverkloven § 40 kan blant annet musikalske verk fremføres i forbindelse med religiøse seremonier mm., herunder begravelser. Etter § 43 kan musikalske verk fremføres offentlig ved undervisning.

NOPA mener denne adgangen til vederlagsfri bruk av komponisters og tekstforfatteres verk i dag fremstår som sterkt urimelig, og bør endres.

Deler av bestemmelsen om bruk av verk etter § 40 (daværende § 18) ble innskrenket ved en lovendring i 1979 (Ot. Prp. Nr. 2 (1978-1979), hvor adgangen til å fremføre musikalske verk ved tilstelninger ble begrenset til å gjelde tilstelninger hvor fremføring av åndsverk ikke er det vesentlige (jf. dagens § 40 første ledd bokstav b).

Departementet begrunnet denne innskrenkningen blant annet slik:

«Omfanget av den framføring som i dag skjer med heimel i denne bestemmelsen, er vesentlig større enn da bestemmelsen ble opprettholdt ved loven av 1961. Dette innebærer at framføringsadgangen faktisk sett etter hvert har kommet til å utgjøre et

² <https://www.fairtrademusicinternational.org/wp-content/uploads/2024/08/FTMI-GenAI-White-Paper-EN.pdf>

økonomisk sett ikke ubetydelig inngrep i opphavsmannens enerett til å utnytte verket.» (vår understrekning)

Bruk av musikalske verker i dag en integrert og fremtredende del ved begravelser, og har et svært stort omfang. Også verker som ikke er en del av den religiøse handlingen. Det gjennomføres årlig ca 24 000 begravelser. En rekke verk er sågar skrevet med tanke på bruk i slike sammenhenger. Det samme gjelder i høyeste grad musikalske verk som brukes som ledd i undervisningsvirksomhet, hvor enkelte verk over tid har etablert seg som en fast del av «repertoaret» i norske skoler.

Etter NOPAs syn er det sterkt urimelig at opphaverne ikke får betalt for denne bruken, som både i art og omfang innebærer et svært sterkt inngrep i opphaverens enerett til å utnytte verket, og som sterkt reduserer inntekspotensialet for disse verkene. De hensynene som i 1979 begrunnet en innskrenking av fribruksretten etter § 40 (tidligere § 18) tilsier i dag at fribruksretten etter §§ 40 og 43 innskrenkes.

Etter NOPAs syn er en rett til så omfattende bruk av åndsverk heller ikke i overensstemmelse med den konvensjonsfestede «tretrinns-testen», som blant annet er nedfelt i Bernkonvensjonen art. 9 (2). Som nevnt over stiller tretrinns-testen som grunnleggende forutsetning for inngrep i opphavsretten at det kun skjer i begrenset og konkret angitte tilfeller, og at det ikke i urimelig grad går ut over opphaverens egen utnyttelse av sin opphavsrett.

NOPA vil understreke at man fortsatt kan bevare adgangen til å bruke verket uten krav til samtykke i det enkelte tilfelle. Da har man ivaretatt det sentrale behovet brukerne har til faktisk å kunne bruke verk. Samtidig kan opphaverne sikres vederlag, ved å etablere en tilsvarende bruksrett gjennom en tvangslisensbestemmelse.

MERVERDIavgIFT PÅ TONO-VEDERLAG

Sverige og Finland har lenge hatt merverdiavgift på vederlag for bruk av musikkverk, altså TONO-vederlag og lignende. Danmark er i ferd med å innføre dette nå. I Norge har slik avgift aldri blitt oppkrevd, på grunn av §3-7 (4) i lov om merverdiavgift som slår fast at opphaverens omsetning av egen opphavsrett er unntatt mva.

Historisk har dette unntaket blitt praktisert, uavhengig av hvilken selskapsform opphaveren benytter. Etter bokettersyn hos et Gramo-medlem organisert som et aksjeselskap i 2015, ble de kollektive forvaltningsselskapene oppmerksom på at gjeldende praksis kanskje ikke sto seg når mottaker ikke var en lønnstaker eller et enkeltpersonsforetak.

TONO, Gramo, Norwaco og IFPI innledet en flere år lang dialog med Skatteetaten. Konklusjonen ble at mva-unntaket i loven ikke gjelder juridiske personer, eksempelvis et forlag eller en opphaver som driver sin næring gjennom et aksjeselskap. Siden forvaltningsselskapene ikke krever inn merverdiavgift, oppsto nå en svært ugunstig situasjon der selskaper i musikknæringen ble straffet med en avgift de aldri skulle hatt byrden av.

Merverdisystemets prinsipp er at det betales avgift på innkjøp og kreves inn avgift på salg. Deretter betales differansen mellom innkrevd og utbetalt avgift til staten. På denne måten krever alle aktører i mva-systemet inn avgift for merverdien i *sitt* ledd. Det man betaler inn til staten, er belastet den man «selger» til. Sagt på en annen måte dekkes merverdiavgiften i sin helhet av sluttbruker. At selskaper skal kunne «belastes moms» *uten* å få krevd inn mva fra kunden, strider mot prinsippet for hele mva-ordningen.

På denne bakgrunn bestemte Skatteetaten at TONO og de andre forvaltningsselskapene skulle kreve inn mva på vederlag fra 1. januar 2022. Etter denne dato ville næringsaktører som aksjeselskap registrert i mva-registeret få utbetalt TONO-vederlag + mva. Etter å ha betalt inn mva til staten, ville man nå sittede igjen med samme nettobeløp – som også ville være identisk med det en tilsvarende «ENK-opphaver» hadde fått utbetalt.

22. desember 2021 slo imidlertid skatteetaten retrett, da det viste seg at mva-innføringen ikke var mulig i henhold til gjeldende regelverk. I et brev til TONO datert 22. desember 2021³, het det at Skattedirektoratet jobbet med en lovendring knyttet til problemstillingen. En slik lovendring kunne tidligst finne sted 6 måneder senere.

DAGENS STATUS

Tre år senere har ingen hørt noe mer om en eventuell lovendring, så vidt NOPA bekjent. Skatteetaten har dog gitt TONO en muntlig lovnad om at det ikke vil kreves inn mva fra «personlige» aksjeselskaper, før en lovendring er på plass. Eventuelt at en ny endring skal varsles før en slik oppkreving finner sted. På denne bakgrunn har TONO utstedt en garanti om å dekke mva-krav dersom dette skulle ramme opphavere med annen organisasjonsform enn ENK.

Garantien til tross opplever NOPA at mange aktører finner den uavklarte situasjonen uholdbar. Opphavere med en viss omsetning, vil nesten alltid ønske å organisere sin næring som aksjeselskap. TONO har opplevd å miste noen av sine mest suksessrike opphavere til utenlandske søsterselskaper, på grunn av problematikken. Norsk mva-lovgivning blir et betydelig hinder, som enkelt kan unngås ved å flytte til Sverige. Der er vederlag en del av mva-systemet, og man taper ikke på å være organisert som en annen juridisk person enn enkeltpersonforetak.

Norske næringsaktører trenger ikke en gang flytte virksomheten sin ut av Norge for å finne en betydelig fordel i utlandet: Ved å melde seg ut av TONO og inn i STIM, vil forvaltningen av rettighetene skje i Sverige. Da får man «bare» 6% avgift (som man strengt tatt heller ikke skulle hatt) på vederlag innkrevd i Norge – på grunn av svensk «kultur moms».

For alle som ønsker en sterk musikkbransje i Norge, bør det være svært betenkelig at våre nærmeste naboland tilbyr betydelig bedre rammevilkår.

Dette MÅ ryddes opp i. NOPA mener det aller beste ville være å innføre kultur moms med lav sats i Norge, tilsvarende Sveriges ordning. Da ville problemene beskrevet over vært eliminert. Man hadde da unngått mange andre problemstillinger med gråsoner i

³ Brev fra Skatteetaten til TONO, datert 22. desember 2021: <https://www.tono.no/wp-content/uploads/2021/12/2021-12-22-Brev-fra-Skatteetaten-til-TONO.pdf>

regelverket, «akkumulert moms» når noen aktører i en næringskjede står på utsiden av mva-registeret, og så videre. For mange opphavere ville også en innføring av mva på vederlag med normalsats vært bedre enn dagens situasjon. En vil da kunne velge organisasjonsform, uten å få en utilsiktet baksmell som aksjeselskap.

En tredje vei kan være å utvide unntaket i lov om merverdiavgift §3-7 (4), slik at dette også omfatter opphavsrett forvaltet av juridiske personer.

Et viktig poeng å ta med ved mva på vederlag er at det meste av TONOs omsetning allerede er mva-belagt til sluttbruker. Det er moms på strømmetjenester, fysiske lydbærere, noter og så videre. Også de fleste av TONOs kunder som betaler for bruk av bakgrunnsmusikk, befinner seg allerede i mva-systemet. En eventuell ny momsinnkreving vil derfor ikke føre til ulempe for sluttbrukerne. Unntaket her er konsertbilletter, som i dag er uten mva. For TONOs de utgjør det 10-15% av de samlede inntektene.

ET STERKT TONO ER VIKTIG FOR HELE MUSIKKBRANSJEN

TONO er det største selskapet i norsk musikkbransje, og som sagt innledningsvis mener NOPA et konkurransedyktig TONO er en viktig forutsetning for våre opphavere. Vi tror den betydelige pengestrømmen selskapet utgjør i vår sektor gir store synergieffekter, og at et sterkt TONO er med på å bygge kompetanse og bransje i Norge. For at TONO skal kunne konkurrere, er det en forutsetning at selskapet gis like rammevilkår som søsterselskapene i våre nærmeste naboland.

I motsatt fall, om dagens uavklarte situasjon vedvarer, frykter NOPA en negativ spiral. TONO kan miste viktige opphavere, og omsetningen vil synke. Dette gir høyere administrasjonskostnad, som gjør TONO mindre attraktivt – særlig hos aktørene (både opphavere og forlag) med størst omsetning. Slike har aller mest å tape på mva-krav, og er samtidig ettertraktet hos utenlandske forvaltningsselskap.

For å sikre at norske rettigheter forblir i Norge, er det derfor viktig å løse «mva-floka» så raskt som overhodet mulig.

NOPAs forslag til tiltak:

- Ved implementering av DSM-direktivets artikkel 3 og 4 må «alle steiner snus». NOUen bør slå fast at rettighetshavere blir skadelidende ved innføring av disse og at vernet som rettighetshavere har i dagens åndverklov svekkes. Samt at tretrinns-testen – og med det Bern-konvensjonen og utredningsinstruksen – brytes ved innføring av disse to artiklene.
- Endre fribruksbestemmelsene i åndverklovens § 40 og 43, slik at det må betales vederlag i religiøse seremonier og i offentlige undervisningssammenhenger.
- Det må ryddes i rotet rundt merverdiavgift på vederlag. NOPA mener det aller beste er å innføre en generell kultur moms etter svensk modell. Dersom dette ikke lar seg gjøre, bør et utvidet unntak for juridiske personer i lov om merverdiavgift

§3-7 (4) innføres. Et slikt fritak håndheves i praksis i dag, men er i strid med loven. Dette skaper en usikkerhet om forutsetningen som er uholdbart for aktører med stor omsetning.

2. NORSKANDEL

Gjennom mange år har NOPA uttrykt stor bekymring for en stadig fallende «norskandel». Dette gjelder særlig salg av innspilt musikk (i dag hovedsakelig strømmetjenester), kringkasting og «bakgrunnsområdet», altså musikk som spilles offentlig i butikk, kafe, hos frisør etc. Det finnes mange ulike måter å definere norsk musikk. NOPAs definisjon er «musikk på alle språk, skapt av opphavere som har sitt virke og/eller bor i Norge.»

For å sammenligne Norge med andre land, er imidlertid den enkleste å bruke IFPI-statistikken. IFPI – International Federation of the Phonographic Industry, er en internasjonal paraplyorganisasjon for plateselskaper, som har ført statistikk for nasjonal andel av salget i de fleste territorium i mange år. Derfor kan man sammenligne mellom ulike land og historiske epoker, etter statistikker satt opp med samme kriterier.

IFPIs definisjon av «norsk» er at produsenten (plateselskapet) er norskregistrert. Repertoar signert til multinasjonale selskaper som Universal Music eller Sony sine norske kontorer, regnes også som norsk. Tilsvarende praksis gjelder for alle land og territorier. Det er et vist avvik mellom «norskandel» for plateselskaper og for eksempel opphavere i TONO, men trendene er så å si identiske. IFPI-statistikken fungerer derfor etter NOPAs syn som en god indikator for norskandel, uavhengig hvilken del av sektoren «innspilt musikk» man vil undersøke.

FALLENDE KURVE FRA 2007

På IFPIs statistikk falt norskandelen i Norge mer eller mindre jevnt fra 43 % i 2007 til 17% i 2020. Problemstillingen ble beskrevet i utredningen «Hva nå – Digitaliseringens innvirkning på norsk musikkbransje»⁴, som ble utført av BI CCI/Menon i 2019, på oppdrag fra Kulturdepartementet.

Samtidig med vår nasjonale bunnotering på 17% i 2020, var «danskprosenten» i Danmark 42,8%. Finlands nasjonale andel i sitt musikk salg i 2020 var på 34%. Det er vanskelig å peke på en enkelt årsak til hvorfor Norge gjør det så mye dårligere enn våre naboland. Hvis Danmark og Finland hadde hatt tilsvarende utvikling, kunne trenden vært forklart med økt globalisering. Paradokset her er at norsk musikk *aldri* tidligere har gjort så bra i utlandet som nå. Norge har for tiden også flere opphavere og artister som gjør det bra internasjonalt enn Danmark og Finland, så det skulle ikke være noe å si på kvaliteten som leveres.

⁴ <https://www.regjeringen.no/contentassets/94e99440dd604be1836c4543fdb92cb6/musikkutredning---hva-na---digitaliseringens-innvirkning-pa-norsk-musikkbransje---bi-2019.pdf>

FRA DÅRLIG EKSPORT TIL DÅRLIG HJEMMEMARKED

På starten av 2000-tallet var norskandelen i hjemmemarkedet solid, med rundt 40% norsk salg. Samtidig var det vanskelig å eksportere norsk musikk, og de få norske unntakene med internasjonale suksess, hadde gjerne oppnådd dette fra baser i utlandet. NOPA var derfor sammen med en del andre organisasjoner med på å etablere Music Export Norway, med formål om å bedre musikk-eksporten. I 2013 ble Music Export Norway overtatt av staten og omdøpt til Music Norway. Vi mener grepet med et eget eksportkontor for musikk har vært en suksess, og tror Music Norway skal ha en del av æren for at norsk musikk aldri har gjort det bedre i utlandet enn i dag.

Samtidig som eksportsituasjonen er bedret, har vi altså opplevd stor svikt i hjemmemarkedet for innspilt musikk. I totalvolum er dette langt større enn eksport, og for store deler av norsk musikkbransje er dette langt viktigere for økonomien. Skarsteinutvalget⁵, konkluderte for eksempel med 46% inntektsnedgang for populærkomponister i årene fra 2006 til 2013. Også med tanke på eksport er det nasjonale markedet viktig: De fleste internasjonale suksesser har først vært store i sine respektive hjemland.

«EKSPORTKONTOR» FOR INNENLANDS BRUK?

Med dette som bakteppe og basert på suksessen med eksportkontoret fra noen år tilbake, begynte NOPA, Gramart, FONO og Musikkforleggerne å snakke sammen i 2018. På agendaen sto å undersøke muligheten for en tilsvarende enhet, som kunne jobbe med å styrke merkevaren «norsk musikk» i Norge. Et slags Music Norway for det norske markedet⁶. Arbeidstittelen var «Opplysningskontoret for norsk musikk», og et forprosjekt resulterte i en rapport fra Longyear United as. Da pandemien rammet, fikk organisasjonene mye annet å henge fingrene i og prosjektet ble foreløpig lagt på is.

Grunnet interne kostnadskutt har ikke IFPI levert statistikk for Norge etter 2020. Vi har derfor ingen data for sammenligning hverken mot historien eller nabolandene våre fra 2021 og utover. Basert på topplistene i Spotify har det likevel syntes som om norsk musikk har hatt et oppsving etter 2020. Det er ekstremt gledelig at flere hits har vært norske de senere årene, men NOPA er stadig bekymret for totalandelen, mangfoldet og bredden av den norske andelen av musikksalget.

I det siste har det også vært en del medieoppslag som indikerer at andelen av topplasseringene igjen peker nedover⁷. NOPA mener den totale norskandelen bør utredes grundig, og at om resultatene er like svake bør det utredes og iverksette tiltak for å bedre situasjonen. Det kan være en ide å plukke opp igjen tanken om «Opplysningskontoret for norsk musikk». Dette kan enten gjøres som en egen organisasjon, eller legges inn under eksisterende. For eksempel å utvide mandatet til Music Norway. NOPA vedlegger rapporten fra forprosjektet til «Opplysningskontoret for norsk musikk» fra 2019.

⁵ <https://www.regjeringen.no/contentassets/88795435d5904390918338514afcdcf4/kunstnerokonomi-utgreiing-28jan2015.pdf>

⁶ <https://www.dn.no/innlegg/musikk/strommetjenester/music-norway/innlegg-norsk-popmusikk-trenger-drahjelp-i-hjemlandet/2-1-895966?fbclid=IwAR3QK53gD70--ZFrGb2sGcyBTKLYQKq5Lo6b683ViHcbx24nQvkhVFGN-38>

⁷ <https://www.vg.no/rampelys/i/B0mbKG/spotify-wrapped-2024-norsk-musikk-stuper>

NOPAs forslag til tiltak:

- Norskandelen i strømmetjenester, bakgrunnsmusikk og kringkasting må kartlegges og overvåkes nøye
- Dersom andelen ikke er vesentlig bedret siden siste IFPI-rapport for 2020, bør det iverksettes tiltak
- NOPA foreslår et eget «innenlands eksportkontor» for norsk musikk, som jobber systematisk med å løfte fram gode norske alternativer.

3. VIRKEMIDDELAPPARATET

Det offentlige virkemiddelapparatet som musikkbransjen kan benytte er på mange måter delt i to:

- spesifikke tiltak for kunst og kultur
- generelle ordninger for norsk næringsliv

I førstnevnte kategori finnes typisk ordninger som sorterer under Kulturdirektoratet og Kulturrådet: Norsk kulturfond, Statens kunstnerstipend, Fond for lyd og bilde, for å nevne noen. I generelle ordninger for norsk næringsliv finnes Innovasjon Norge og det kan selvfølgelig tas aktive politiske grep, for eksempel å stimulere ved hjelp av avgift eller avgiftslettelser.

ET GAP I VIRKEMIDDELAPPARATET

NOPAs medlemsmasse opplever ofte å falle mellom to stoler. De er ikke «kunstneriske nok» til å bli prioritert i Kulturrådet eller Statens kunstnerstipend. I møte med Innovasjon Norge får det gjerne høre at de er ikke innovative nok, kommersielle eller næringsrettede nok, til å få ta del i statens generelle næringspolitiske virkemidler.

NOPA registrerer også som organisasjon et gap i virkemiddelapparat og offentlig forvaltning, for eksempel i regjeringsapparatet. Det er bestemt at kultur som næring skal sortere under Kulturdepartementet, men NOPAs opplevelse er at næringskompetansen i dette departementet er lav. I Næringsdepartementet er kunnskap om kulturlivet svært lav, det samme må kunne sies om Innovasjon Norge.

BEGREPET «POPULÆRMUSIKK»

Hvilken merkelapp som settes på en sektor – eller en musikk sjanger – har betydning for hvordan bevilgninger og virkemiddelapparat styres. I byråkrati og embetsverk skiller man gjerne mellom kunstmusikk og populærmusikk. Kunstmusikk er samtidsmusikk og klassisk, mens populærmusikk ofte utgjør alle øvrige sjangere (i noen tilfeller skilles jazz og tradisjonsmusikk ut som egne sjangere).

NOPA representerer opphavere til musikk og tekst i populærmusikksjangeren. Både som enkeltmedlemmer og som organisasjon opplever vi at begrepet populærmusikk tolkes ulikt, og ofte skaper misforståelser. NOPA har en del medlemmer som er svært populære opphavere, både i kunstnerisk og kommersiell forstand. De fleste er likevel i andre enden av skalaen, og som kunstnere flest sliter mange av våre medlemmer med å få endene til å møtes.

I undersøkelsen «Kunstnerundersøkelsen 2019»⁸ (Kleppe & Askvik, 2023) som Telemarksforskning utførte på oppdrag fra Kulturdirektoratet, kan man lese at 18% av gruppen populærkomponister har *lavinntekt* – altså under 60% av median lønnsinntekt (omtales gjerne som fattigdomsgrensen).

En annen misforståelse synes å være at populærmusikk er ensartet og ikke mangfoldig. Gitt den veldig brede definisjonen av begrepet populærmusikk ovenfor (i praksis alt utenom samtidsmusikk og klassisk) faller dette på egen urimelighet. Et slikt syn blir tvert imot å snu alt på hodet. For mens skapere og utøvere innen kunstmusikk gjerne kommer fra et ganske lite antall ganske like utdanningsinstitusjoner, har populærmusikkpopulasjonen bokstavelig talt absolutt *alle* slags bakgrunner. Og uttrykk.

NORSK KULTURFOND

Det største fondet i statens ordninger er Norsk kulturfond. Blant mange ordninger er det bare en som gir tilskudd for å skrive musikk: «Komposisjon og produksjon av musikk», som tidligere het «Bestillingsverk og produksjonsstøtte». I tildelingslistene benyttes fem sjanger-kategorier: Populærmusikk, Jazz/improvisasjonsmusikk, Klassisk/samtid, Folkemusikk/tradisjonsmusikk og Verdensmusikk.

NOPA har gått gjennom de offentlig tilgjengelige tildelingslistene, og satt opp statistikk for innvilgede og avslåtte søknader i årene 2018 til 2024. Det første som slår en, er hvor få søknader det kommer fra populærfeltet. Særlig gitt at pandemiårene ligger inne i data-grunnet. I perioden kulturlivet i Norge var nedstengt, opplevde de fleste tilskuddsordninger at søknadstallet formelig eksploderte. Fra 2018 – 2024 kom det likevel kun 752 søknader om populærmusikk til «Komposisjon og produksjon av musikk». På samme tid kom hele 2364 søknader til klassisk/samtid kunstmusikk. Med tanke på hvor mange flere som skriver populærmusikk enn kunstmusikk, er dette oppsiktsvekkende. Dernest burde den lave tildelingsprosenten være bekymringsfull for flere enn NOPA. Mens de øvrige kategoriene hadde en gjennomsnittlig tildelingsprosent på mellom 34 og 41% i sjuårsperioden, ble bare 18,62% av søknadene innen populærmusikk innvilget.

⁸ <https://kulturdirektoratet.no/documents/10157/cbc4b9e2-a478-4baf-b89a-546fbaaf0a4d>

Tildelinger i antall

	Populærmusikk		Jazz/improvisasjonsmusikk		Klassisk/samtid		Folkemusikk/tradisjonsmusikk		Verdensmusikk		Uten sjanger	
	Innvilget	Avslag	Innvilget	Avslag	Innvilget	Avslag	Innvilget	Avslag	Innvilget	Avslag	Innvilget	Avslag
2024	31	122	34	76	141	221	24	34	10	18	0	0
2023	17	63	22	36	71	93	11	19	2	13	109	227
2022	23	60	39	40	134	147	22	19	4	5	0	0
2021	39	257	48	132	166	350	24	49	15	27	92	125
2020	12	60	39	55	121	234	25	29	8	15	0	0
2019	11	21	38	40	119	201	17	21	5	5	0	0
2018	7	29	24	44	114	252	11	18	4	9	0	0
Totalt	140	612	244	423	866	1498	134	189	48	92	201	352
Prosent*	18,62 %	81,38 %	37 %	63,42 %	37 %	63,37 %	41 %	58,51 %	34 %	65,71 %	36 %	63,65 %

Totalt antall søknader 752 667 2364 323 140 553

* Denne viser hvor mange prosent av antall søknader per sjanger som er innvilget, ikke hvor mye i prosent av antall søknader totalt

** Denne viser hvor mange prosent av totale bevilgninger som går til hver sjanger

Tabell1: Antall tildelinger i henhold til søknader i Komposisjon og produksjon av musikk (tidligere Bestillingsverk og produksjonsstøtte) sortert på sjanger.

Driller vi videre ned i hvilke beløp som er tildelt, øker forskjellene ytterligere. I løpet av perioden har staten gitt tilskudd på **115,7** millioner kroner for komposisjon av samtids- og klassisk musikk, mens populærmusikk bare har blitt tilgodesett med **14,8** millioner.

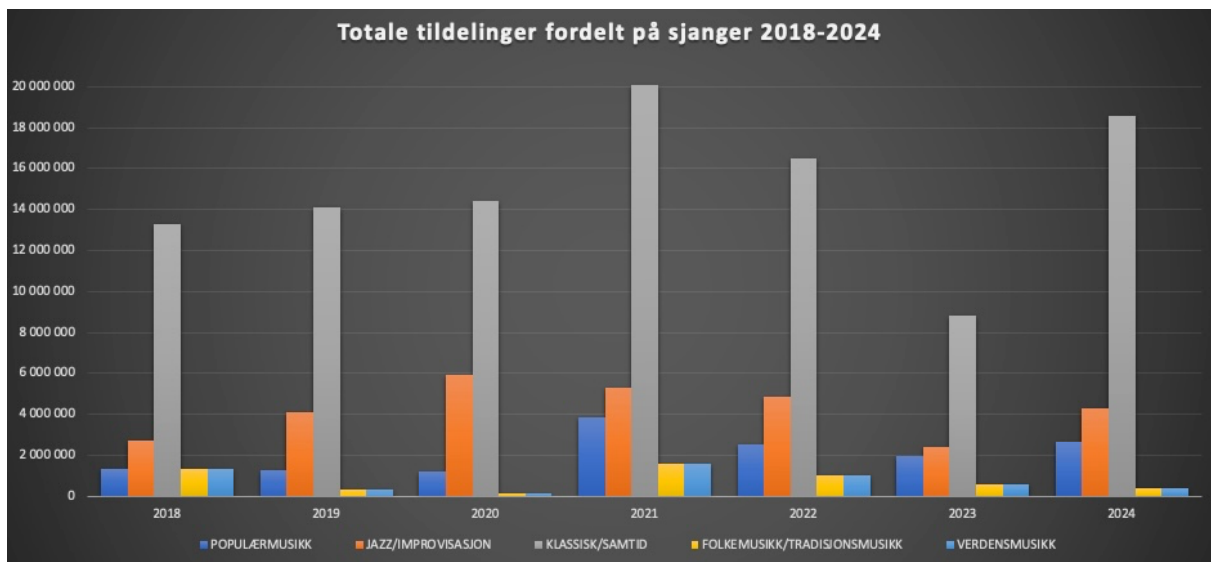
Tildelinger i beløp

År	Populærmusikk		Jazz/improvisasjonsmusikk		Klassisk/samtid		Folkemusikk/tradisjonsmusikk		Verdensmusikk		Uten sjanger	
	Tildeling	Prosent	Tildeling	Prosent	Tildeling	Prosent	Tildeling	Prosent	Tildeling	Prosent	Tildeling	Prosent
2024	2 660 000	8,87 %	4 269 000	14,24 %	18 588 000	61,99 %	3 135 000	10,45 %	1 335 000	4,45 %	0	0,00 %
2023	1 976 000	6,79 %	2 385 000	8,19 %	8 845 000	30,38 %	1 431 000	4,92 %	300 000	1,03 %	14 174 000	48,69 %
2022	2 524 000	9,45 %	4 852 000	18,17 %	16 490 000	61,75 %	2 703 000	10,12 %	134 000	0,50 %	0	0,00 %
2021	3 838 000	11,43 %	5 276 000	15,72 %	20 052 000	59,74 %	2 825 000	8,42 %	1 574 000	4,69 %	10 952 000	32,63 %
2020	1 192 000	4,60 %	5 952 000	22,97 %	14 403 000	55,58 %	3 374 000	13,02 %	993 000	3,83 %	0	0,00 %
2019	1 298 000	5,86 %	4 121 000	18,59 %	14 095 500	63,59 %	2 081 500	9,39 %	571 000	2,58 %	0	0,00 %
2018	1 312 000	6,93 %	2 721 000	14,38 %	13 256 200	70,04 %	1 248 000	6,59 %	390 000	2,06 %	0	0,00 %
2018-2024 (gjennomsnitt)	2 114 286	7,70 %	4 225 143	16,04 %	15 104 243	57,58 %	2 399 643	8,99 %	756 714	2,73 %		
2018-2024 (sum)	14 800 000		29 576 000		105 729 700		16 797 500		5 297 000		25 126 000	

* Denne viser hvor mange prosent av antall søknader per sjanger som er innvilget, ikke hvor mye i prosent av antall søknader totalt

** Denne viser hvor mange prosent av totale bevilgninger som går til hver sjanger

Tabell2: Tildelinger i beløp i ordningen i Komposisjon og produksjon av musikk (tidligere Bestillingsverk og produksjonsstøtte) sortert på sjanger.

Kilde: Norsk Kulturfond

Beløp: Tildelingsbeløp Komposisjon og produksjon av musikk (tidligere Bestillingsverk og produksjonsstøtte) sortert på sjanger. Grå søyler viser klassisk/samtid, mens mørk blå er populærmusikk.

IKKE EN POLITISK ØNSKET SKEIVFORDELING

NOPA har gått gjennom det vi kan finne av forskrifter, tildelingsbrev og uttalte ambisjoner fra politikere. Ikke noe sted finner vi at populærmusikk ikke skal være en del av Norsk kulturfond. Eller at det skal være en nedprioritert sjanger, slik statistikken beviser at det faktisk er.

Eksempelvis er dette utdrag fra utlysningsteksten til ordningen komposisjon og produksjon av musikk i Norsk kulturfond:

Hva kan få støtte?

Honorar og kunstneriske kostnader til:

- *komposisjon og skapende produksjon innen **alle musikksjangre** [NOPAs utheving]. Det skapende arbeidet kan være partitur- eller utøverbasert, komposisjon og produksjon i studio eller på digitale plattformer, komposisjon i samarbeid mellom komponister og musikere, eller andre former for komposisjon*

Stikkprøver NOPA har gjort, viser at nedprioriteringen av populærmusikk i Norsk kulturfond på ingen måte begrenser seg til denne ordningen. Tvert imot synes det å være gjennomgående i store deler av fondet. I tildelingsbrevene de siste årene har mangfold vært spesifikt nevnt som et overordnet mål. Etter NOPAs mening lykkes man ikke spesielt godt med dette når sjangeren som beviselig har størst mangfold i stor grad er fraværende, både på søker- og tildelingslister.

I et såpass omfattende statistisk grunnlag, som strekker seg over så lang tid, mener NOPA dette viser en systemsvikt og en ordning som ikke fungerer etter den politiske intensjonen.

STATENS KUNSTNERSTIPEND

Intensjonen bak Statens kunstnerstipend (SKS) er å legge til rette for at enkeltkunstnere, gjennom å motta direkte tilskudd fra staten, skal kunne bidra til et mangfoldig og nyskapende kunstliv. Ved tildeling skal det legges vekt på kunstnerisk kvalitet. NOPA velger og administrerer en av 20 komiteer i SKS, for kunstnergruppen *populærkomponister*. NOPAs generalforsamling har bestemt at ett av fire komitemedlemmer skal hentes utenfor NOPAs medlemsmasse.

SKS er en populær ordning som de fleste kunstnerorganisasjonene er enig i fungerer bra. Til tross for at staten bruker et betydelig beløp på kunstnerstipender, melder imidlertid samtlige kunstnergrupper om et udekket behov og for få stipendhjemler. Sekretariatet for SKS ba i sitt søknadsbrev til departementet tidligere i år om at ordningen styrkes med 10%.

Populærkomponister har flest søknader per hjemmel av samtlige kunstnergrupper, og følgelig flest avslag. NOPA har registrert ulik praksis på rapportering her, men vil understreke at når man sammenligner mellom ulike kunstnergrupper må man sammenligne totalt antall *stipendhjemler*. Én hjemmel er ett arbeidsstipend i ett år.

NOPA har valgt å nesten utelukkende gi ettårige arbeidsstipend. Fordi det er mange som søker, og vi har svært få hjemler. I statistikken over stipender fra Kulturdepartementet er, merkelig nok, antall *tilgjengelige* hjemler som er uthevet. Siden populærkomponist stort sett opererer med ettårige stipend, kommer vår gruppe tilsynelatende ganske bra ut i

statistikken. Vi registrerer også at andre kunstnerorganisasjoner i innspill til dere har oppgitt «tildelinger per år». Det sier imidlertid lite om hvor mye hver kunstnergruppe faktisk får.

For året 2024 er populærkomponister (alle sjangere utenom klassisk og samtid) totalt tildelt 35 stipendjemler for arbeidsstipend. Til sammenligning har komponister (klassisk og samtid) totalt 38 stipendjemler. NOPA, som altså organiserer populærkomponister, har for tiden 1650 medlemmer. I tillegg har vi drøyt 600 tilknyttede (medlemmer i startfasen av sin karriere). Norsk komponistforening, som organiserer kunstkomponister, har til sammenligning rundt 400 medlemmer. Av disse er 93 også medlemmer i NOPA (såkalte dobbeltmedlemmer). Det finnes både komponister og populærkomponister som er uorganiserte, men vi mener det er rimelig å legge til grunn at andelen populærkomponister blant de uorganiserte i alle fall ikke er lavere enn forholdet organisasjonene imellom. Det er tvert imot god grunn til å tro at andelen uorganiserte i populærfeltet er større. Uansett viser dette – igjen – skeivheten mellom populær- og kunstmusikk i statens virkemiddelapparat.

Skeivfordelingen er så stor, at man skulle tro dette var politisk styrt.

Det er det ikke. Som nevnt over har vi gått gjennom det vi kan finne av lover, regelverk, instruksjoner og tildelingsbrev. Vi har ikke funnet et eneste politisk signal som sier at populærmusikk (eller noe annet) skal nedprioriteres. Tvert imot kan man ofte lese at mangfold og inkludering er viktig. Det er noe NOPA stiller seg 100% bak.

Vi har i svært mange år jobbet for inkludering og fellesskap, og dette er en av NOPAs viktigste verdier. Likevel opplever vi ofte at aktører fra utsiden av populærmusikk-feltet argumenterer som om det skulle være motsatt. De påpeker ofte i sine innspill viktigheten av økt mangfold og å ivareta smale sjangere, underforstått: – «*Dersom dere støtter vårt syn, ivaretas mangfoldet.*»

Det er her det etter NOPAs mening bærer galt av sted. Å gi veldig mye støtte til en enkelt sjanger er ikke å ivareta mangfold, selv om denne ene sjangeren er smal. Det er viktig å anerkjenne andre underrepresenterte sjangere på musikkfeltet, og fordele støtten mellom disse.

FOND FOR LYD OG BILDE

Fond for lyd og bilde (FFLB) het opprinnelig Kassettagiftsfondet og var i sin tid finansiert gjennom en avgift på såkalte opptakskassetter. Gjennom den oppkrevde avgiften skulle kopieringen av musikk som fant sted til opptakskassetene kompenseres. I dag finansieres FFLB av staten, og er utvidet til å gjelde scenekunst, billedkunst, tekst og film. FFLB har i dag et todelt formål og er dels et kulturpolitisk virkemiddel, dels en kompensasjon for privatkopiering.

Sammenlignet med de andre ordningene som sorterer under Kulturdirektoratet, disponerer FFLB et beskjedent beløp. Mange mener dette er den mest velfungerende ordningen for populærfeltet, men at FFLB er underfinansiert. For mens mandatet og nedslagsfeltet stadig har blitt utvidet, har ikke bevilgningene økt i tilsvarende takt. Et

enkelt grep for å styrke populærmusikken i Kulturdirektoratet, kan være å omdisponere noe av midlene til å styrke FFLB.

KULTUR I DIREKTORATET

Gjennom lang tid har mange av de NOPA representerer opplevd at deres kunstform ikke helt blir anerkjent i Kulturdirektoratet og Kulturrådet. Mange rapporterer at de ikke føler de hverken blir «sett eller hørt». Om dette er rettferdig kritikk kan sikkert diskuteres, men det faktum at inntrykket har festet seg i ganske store deler av populærmusikk-feltet, bør føre til noe mer refleksjon i direktoratet. Et enkelt tiltak ville være å se på hvilken terminologi som benyttes når de ulike ordningene utlyses.

Mange musikkskapere identifiserer seg ikke med tittelen komponist. Dette er vi i NOPA (Norsk forening for **komponister** og tekstforfattere) godt kjent med. Samtidig har vi erkjent at det er vanskelig, for ikke si umulig, å finne én beskrivelse som alle musikkskapere kjenner seg hjemme i. Derfor har vi i mange år alternert på ulike navngivninger av vår profesjon: låtskriver, komponist, skapende produsent, beatmaker og så videre.

NOPA har gjentatte ganger henvendt oss til Kulturdirektoratet og bedt dem gjøre det samme. Kanskje særlig at de i alle fall tidvis benytter ordet *låtskriver*. Dette har ikke blitt tatt til følge. Gjennom møter i 2020 og 2021 fikk vi vite at kulturdirektoratet har et internt reglement som sier at de som skriver musikk skal omtales som komponister. Med tanke på at de årlige tildelingsbrevene fra KUD ganske lenge har presisert at *mangfold* skal prioriteres, synes dette veldig stivbeint.

Det skal ikke mye velvilje til å forstå at en som driver med hip-hop ikke forstår at ordningen for komponister gjelder hen selv.

EKSTRAORDINÆR KORONA-STØTTE

En episode som kan brukes til å eksemplifisere problemene vår del av bransjen opplever skjedde høsten 2020. Da fikk Norsk kulturfond en ekstrabevilgning på 40 millioner kroner, i forbindelse med koronasstøtte-pakkene. Under pressekonferansen som fulgte var daværende kulturminister Abid Raja klar på at bevilgningen var nettopp det: støtte til kunstnerne som ble mest skadelidende som følge av smittevernstiltakene regjeringen hadde innført. Høsten 2020 var det ingen tvil om at populærmusikkfeltet var hardest rammet av pandemien, noe Kulturdirektoratets rapporter senere også har slått fast⁹.

I 2020 ble Norsk kulturfond i utgangspunktet bevilget i underkant av 1 milliard over statsbudsjettet Kulturdepartementet. Av dette gikk ca 40% til musikk, men svært lite til populærmusikk. Med dette som utgangspunkt og med bakgrunn i kulturministerens uttalte føringer, tok NOPA kontakt med Kulturrådet umiddelbart etter tildelingen. I dialog med daværende rådsleder spurte vi om tiltak for å styrke mulighetene for vårt felt i ordningene, for å etterkomme de uttalte politiske føringene. NOPA møtte ingen forståelse for dette. Tvert imot mente rådet de ikke hadde mottatt de uttalte føringene NOPA refererte til. Vi viste til pressekonferanse og det faktum at hele tildelingen var betinget i en

⁹ <https://www.kulturdirektoratet.no/web/guest/om-kulturdirektoratet/vis-artikkel/-/korona-kan-ha-fjernet-mer-enn-en-tredjedel-av-kultursektorens-inntekter>

spesiell situasjon. Dette resulterte i flere kronikker¹⁰ og møte i NRK Dagsnytt 18 med rådsleder. Kulturrådet valgte likevel å forholde seg som de gjorde ellers – og hadde igjen svært liten tildelingsprosent til populærfeltet.

For NOPA ble denne episoden en bekreftelse på inntrykket beskrevet ovenfor. I 2020 var to av ti rådsmedlemmer (inkludert rådsleder) kunstkompionister, mens ingen hadde bakgrunn fra populærmusikk. Samtidig hadde både direktør og seksjonsleder for musikk i Kulturrådets administrasjon (dagens Kulturdirektorat) bakgrunn som daglige ledere i kunstmusikkorganisasjonen Nymusikk. Daværende rådsleder hadde vært kunstnerisk leder samme sted, samt i Ultima-festivalen.

NOPA vil på ingen måte dra i tvil integriteten til ovenfor nevnte. Både direktør, daværende kulturrådsleder og daværende seksjonsleder for musikk er gode folk, som vi opplever utøver sin arbeidsoppgave samvittighetsfullt, etter sin instruks. Vårt poeng er at det ikke vitner om stort mangfold i Kulturdirektoratet/Kulturrådet når mange i ledende posisjoner kommer fra et relativt lite miljø. Og at dette kan være noe av forklaringen på at populærfeltet kan føle seg stemoderlig behandlet. NOPA tror at det bør gjennomføres strukturelle grep, som styrker populærmusikkens innflytelse i så vel råd som direktorat. Vi kommer gjerne med flere forslag dersom musikkutvalget ønsker å skrive noe om dette i NOUen.

KREATIV NÆRING

Med jevne mellomrom debatteres rammevilkårene for kreativ næring i Norge. I 2015 satte regjeringen ned et eget næringspolitisk råd for kulturell og kreativ næring. Utvalget leverte sin siste rapport i 2017¹¹, med forslag til en rekke ulike tiltak som kunne bedre forutsetningene for å lykkes. Lite av dette er fulgt opp, hverken av forrige eller nåværende regjering. I forbindelse med statsbudsjettet for 2025 ble det kjent at det siste av posten for kreativ næring til Kulturdirektoratet ble fjernet. Sett fra musikkbransjen har dette derfor beveget seg feil retning.

I 2022 ble det gjort et vedtak i Stortinget (vedtak 55)¹² der regjeringen ble instruert om å utarbeide forslag til en strategi for å fremme vekst i kreative industri, med mål om å øke verdiskapingen og bidra til vekst i antall bedrifter, bærekraftige arbeidsplasser og eksport. Samtidig ble regjeringen instruert til å «gjennomgå hele virkemiddelapparatet for kulturelle næringer og vurdere hvordan man kan sikre bedre koordinering, herunder om det kan være hensiktsmessig å samle flere virkemidler for kulturnæringer i Innovasjon Norge, samt sørge for at Innovasjon Norges kulturnæringskompetanse styrkes» (vedtak 56).

Som et svar på dette la næringsministeren 22. oktober 2024 frem rapporten «Veikart for kreativ næring»¹³. Dette er en gjennomgang av virkemiddelapparatet, med noen svært få

¹⁰ <https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/wedoXo/armlengdes-avstand-til-populaermusikken>

¹¹ <https://www.regjeringen.no/contentassets/8867f38773194da3a823d039972423ca/naringspolitisk-rad-for-kulturell-og-kreativ-naring.pdf>

¹² <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Vedtak/Vedtak/Sak/?p=89328>

¹³ <https://www.regjeringen.no/contentassets/5e0970ce4a9d4da59f7b6a9ea3b902c2/no/pdfs/veikart-for-kreativ-naering.pdf>

foreslåtte tiltak. I kapittelet om immaterielle verdier og rettigheter er eksempelvis det eneste forslaget:

– «Be Patentstyret prioritere opplæring av samarbeidspartnere i immaterielle rettigheter og videreutvikling av digitale læringsplattformer om immaterielle rettigheter og verdier.»

Det er vanskelig å se at regjeringen med denne rapporten har svart ut Stortingets vedtak, men det synes å være næringsdepartementets mening. I en tid der rettigheter har blitt et yndet investeringsobjekt¹⁴, og samtidig som vi i møtet med KI skal igjennom de største juridiske prosessene på opphavsrettsfeltet på mange tiår, er dette svært skuffende. Det er fristende å si «Look to Britain», der statsminister Keir Starmer har en langt mer fremoverlent tilnærming. Han uttalte¹⁵ nylig at de kreative næringene spiller en nøkkelrolle i regjeringens målsetting om økonomisk vekst i alle deler av landet, og at disse næringene skal få den støtten de trenger for å fortsette å være det.

NOPAs forslag til tiltak:

- Gapet i virkemiddelapparatet, mellom «de kunstneriske» ordningene i Kulturdirektoratet og «næringsordningene» i Innovasjon Norge må forsøkes tettes
- Det må satses på kultur som næring! Kulturkompetansen må økes i Næringsdepartementet og i Innovasjon Norge. Samtidig må næringskompetansen økes i Kulturdepartementet.
- Det bør utarbeides og iverksettes en strategi for å heve populærmusikkens status i Kulturdirektoratet og annet offentlig virkemiddelapparat. Denne kunstformen bør anerkjennes i sin virkelige bredde, og det er viktig at det rekrutteres ansatte på alle nivåer i Kulturdirektoratet med bakgrunn fra populærmusikken
- Fond for lyd og bilde må styrkes
- Norsk kulturfonds ordninger må gjennomgås i lys av politiske signaler. Alle Kulturdirektoratets ordninger bør på en reell måte innfri kravene om skapermangfold, innholdsmangfold og brukermangfold. Store skjevheter mellom ulike sjangere må unngås.

4. Mangfoldsledelse

NOPA startet med å rekruttere flere kvinner inn i foreningen som en del av likestillingsarbeidet, men ingen er kun deres kjønn derfor var det viktig å utvide arbeidet til å se hele mangfoldet. For å ha en god representativ bredde i organisasjonen som ikke

¹⁴ <https://pivotalconomics.com/undercurrents/music-copyright-2023>

¹⁵ <https://labour.org.uk/updates/press-releases/keir-starmer-speech-at-the-labour-creatives-conference/>

bare gjenspeiler populærfeltet men bidrar til å videreutvikle det, har vi ønsket å rekruttere det vi mangler av mangfold i foreningen.

For å kunne gjøre det best mulig så er det viktig å definere hva vi mener med mangfold, først for å ha en felles forståelse om at det gjelder alle, men samtidig kunne bevisstgjøre oss om forskjellene slik at man ser hva man faktisk mangler.

NOPA har utarbeidet en egen definisjon for hva vi mener med mangfold i NOPA:

Mangfold i NOPA er summen av synlig og usynlige erfaringer, kulturer, språk, perspektiv, evner og talenter. Disse kan bestå av musikalske sjangere og deres subkulturer, geografisk tilhørighet, sosial bakgrunn, livssyn, utdanning, alder, kjønn, etnisitet, legning og funksjonsevne.

Denne definisjonen bruker vi nå i vårt arbeid, når vi deler ut tilskudd, stipender, ved kompetanseheving og utvikling av medlemstilbud.

Som en del av arbeidet har vi gjennom Seema, senter for mangfoldsledelse, sertifisert mangfoldsledere i styret og administrasjonen. Vi har kartlagt mangfoldskompetansen i våre styrende organer og blant våre tillitsvalgte. Vi har både opplæring og bevisstgjøring og jobber nå med å utvikle et eget program for tillitsvalgte og våre medlemmer bestående av aktuelle tiltak på feltet.

Interne tiltak:

- Sertifisering av tillitsvalgte og administrasjon i mangfoldsledelse
- Vedtaksendring for å få inn mangfoldsperspektivet. Utvidelse av begrepet «norsk skapende» i NOPAs formålsparagraf, andre punkt
- Mangfold og likestilling inn i NOPAs politiske program
- Kartlegging av mangfoldskompetanse i styret, tillitsvalgte og administrasjon
- Jobbet med mangfoldsperspektiv i rekruttering til verv og stillinger, i bookinger til seminarer og musikkinnslag og i NOPAs trykksaker og presentasjoner
- NOPAs etiske retningslinjer oppdatert for å trygge og ivareta flere mangfoldsparemetere
- Rutiner for håndtering av varsler.
- Stipend for unge talenter og seniorstipend for å ivareta låtskrivere og komponister i et livsløp.
- NOPAs digitale Håndbok for tillitsvalgte.

Eksterne tiltak:

NOPA har via sin prosjekttilskudd-ordning støttet flere mangfolds- og likestillingstiltak, blant annet:

- AKKS LOUD! musikkworkshops for jenter, transpersoner og ikke binære
- Urban Youth Sound Camp – Låtskriver-camp for hip hop & r'n'b
- Arctic Song Lab og Sami Music Award.
- NOPAs stipend for unge talenter. Gjelder også ikke medlemmer.

NOPA har bidratt via sine mangfoldssertifiserte tillitsvalgte på:

- «Argumentasjonsguiden» (for mangfold og likestilling i kulturlivet) ved Balansekunst (2020)
- «Døråpneren» (veileder for flerkulturelt mangfold i norsk musikkbransje) ved Music Norway (2021)
- «Se engang til» (Nettkurset med tall, begreper, lovverk og tips til mangfoldsbevisst rekruttering) ved Balansekunst, Music Norway og Talent Norges (2024)

NOPAs forslag til tiltak for mangfold i musikklivet:

- Kartlegging av mangfoldskompetanse i styrer i musikkfeltet for å fremme en mer mangfoldig styresammensetning.
- Sikre at Balansekunst kan forbli en varig ressurs for et bredt kulturfelt, og fortsette å fremme likestilling, forebygge seksuell trakassering og skape et mer inkluderende og mangfoldig kulturliv
- Vi ønsker at det arbeides for lik tilgang til støtteordninger til skapere av musikk og tekst uavhengig av sjanger, kjønn, etnisitet, geografi, alder og sosiale forhold
- Vi ønsker relevant statistikk og analyse av representasjon og mangfold i kulturlivet
- Hjelp til å tette hull i Likestillings- og diskrimineringsloven. Det trengs et bedre varslingsapparat for frilansere og selvstendig næringsdrivende, utover Diskriminerings- nemnda som klageorgan. Vi ønsker at Stortinget bestiller en utredning av loven og finner løsninger for å sikre at alle har det samme vernet mot trakassering, også i praksis
- Tilskudd til kompetanseheving i mangfoldsledelse¹⁶

¹⁶ IMDI har en slik ordning, men den gjelder kun for det offentlige og for bedrifter. Mange små organisasjoner kunne hatt stor nytte av dette og ordningen burde vært åpen for kulturfeltet/organisasjonslivet. <https://www.imdi.no/tilskudd/okt-etnisk-mangfold-i-arbeidslivet/>